

<https://doi.org/10.36719/2706-6185/40/37-40>

Şəhanə Əsgərova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
shahanaasgarova@gmail.com

Fransız dilində feili metaforalar

Xülasə

Metafora leksik məcaz növlərindən biridir. Sözlərin polisemiyası onların metaforlaşmasına imkan verən əsas xüsusiyyətdir. İsim və sifətlərdə olduğu kimi feillərin də metaforlaşması mövcuddur. Feillər cümlədə əlaqəyə girdiyi sözdən asılı olaraq metaforlaşa bilirlər. Bu ilk növbədə həmin feillərin çoxmənalılığından irəli gəlir. Metaforlaşma zamanı hər hansı əşya və hadisəyə məxsus keyfiyyət, xüsusiyyət başqa əşya və hadisə üzərinə köçürülür. Feilin metaforlaşması onun müstəqim yəni həqiqi və köçürmə mənalarının birləşməsindən yaranır. Bu zaman feil məcazi mənə ifadə edir. Metaforik feilin mənasını müəyyənləşdirmək üçün onun hansı sözlə işlənməsinə diqqət yetirmək lazımdır. Metaforlaşma zamanı feil öz həqiqi mənasından tamamilə uzaqlaşmır. Feli metaforalar dilin lüğət tərkibini zənginləşdirməklə yanaşı, bədii ədəbiyyat üçün geniş şəkildə obrazlı ifadələrin yaradılmasına xidmət edir. Müasir dövr bədii ədəbiyyatında feli metaforaların geniş istifadə olunması fransızdilli yazıçı Erik – Emmanuel Şmitdin əsərlərindən gətirilmiş nümunələrlə göstərilmişdir. Fransız dilində feli metaforalar bədii ədəbiyyatla yanaşı danışq dilində də geniş istifadə olunur.

Açar sözlər: metafora, feil, məcazi mənə, çoxmənalılıq, köçürmə

Shahana Asgarova
Azerbaijan State Pedagogical University
shahanaasgarova@gmail.com

Verbal Metaphors in the French Language

Abstract

Metaphor is one of the types of lexical metaphor. Polysemy of words is the main feature that allows them to be metaphorized. There is metaphorization of verbs as well as nouns and adjectives. Verbs can become metaphorical depending on the word they are connected to in the sentence. This depends on polysemy of those verbs. During metaphorization, the quality, characteristic of any object or event is transferred to another object or event. Metaphorization of the verb is created from the combination of its real or transitive meanings. In this case, the verb expresses a figurative meaning. In order to determine the meaning of a metaphorical verb? It is necessary to pay attention to which word it is used. During metaphorization, the verb does not deviate from its real meaning. Verbal metaphors enrich the vocabulary of the language and create figurative expressions for literature. The widespread use of verbal metaphors in contemporary literature is shown by examples from the works of the writer Eric – Emmanuel Schmitt. In French, verbal metaphors are used in spoken language as well as in literature.

Keywords: metaphor, verb, figurative meaning, polysemy, transfer

Giriş

Dilin lüğət tərkibini təşkil edən sözlərin öz həqiqi mənalarından uzaqlaşaraq metaforlaşması dildə mühüm hadisədir. Metafora yunan sözü olub *köçürmə* deməkdir. Köçürmə əşya və hadisələr arasında mövcud olan oxşarlıq, bənzəyiş əsasında mümkün olur. Köçürmə xarici görünüşə, daxili keyfiyyətə, funksiyaya, forma və ya hərəkət oxşarlığına görə ola bilər. Metafora dil və təfəkkürün qarşılıqlı əlaqəsinin məhsuludur. Metaforlaşma zamanı hər hansı əşya və ya hadisəyə aid olan əlamət və xüsusiyyətlər başqa əşya və hadisələr üzərinə köçürülür. Bu zaman söz ilkin mənasından

qismən uzaqlaşaraq məcazi mənə ifadə edir. Deməli, məcaz sözün əsas yəni həqiqi mənasından yaranır. Həqiqi mənaya birbaşa adlandırmağa xidmət etdiyi üçün nominativ mənə da deyilir. Sözün həqiqi mənası onun məcazi mənasının yaranması üçün əsasdır. Sözün mənasını dəqiqləşdirməkdə, obrazlı olduğunu müəyyənləşdirməkdə sözün işləndiyi mətn, situasiya, hərəkət mühüm rol oynayır. Təbiətdə, həyatda əşyalar, hadisələr çox onları ifadə edən sözlər isə azdır. Məhz buna görə də bir söz oxşarlıq, bənzəyiş əsasında bir neçə anlayışı adlandırmağa bilər və bununlada dilin məcazlar sisteminin yaranması üçün zəmin yaranır. Metafora ən geniş yayılmış məcaz növlərindən biridir. Metafora hələ qədim zamanlardan bəri filosofların, dilçilərin diqqət mərkəzində olmuşdur. Aristotel özünün “Poetika” əsərində metaforadan bəhs etmiş, Kvintilian metaforanı “məcazın ən gözəli” adlandırmışdır. Metafora sadəcə bədii təsvir vasitəsi kimi qiymətləndirilmir, eyni zamanda canlı danışq dili ilə bağlı olduğundan ədəbi dilin şifahi forması, bədii və mətbuat üslubunda da geniş istifadə olunur. İsim kimi feillərin metaforlaşması dildə geniş yayılmışdır. Feillərin metaforlaşması dilin lüğət tərkibini zənginləşdirməklə yanaşı, bədii ədəbiyyat üçün mükəmməl obrazlı ifadələrin yaranmasına xidmət edir.

Feillər cümlədə əlaqəyə girdiyi sözdən asılı olaraq metaforlaşa bilirlər. Bu zaman həmin feilin müstəqim yəni ilkin mənası nəzərə alınmaqla, onun ifadə etdiyi obrazlı mənəni müəyyənləşdirmək mümkündür. Feillərin metaforlaşması onların çoxmənalılığından irəli gəlir. Bir feil işlənmə yerinə görə bir çox mənalar ifadə edə bilər.

Tədqiqat

Məqalədə qarşıya qoyulan məqsədə çatmaq üçün müşahidə, müqayisə, ümumiləşdirmə yolu ilə induktiv və deduktiv metodlardan istifadə edilib.

Feilin metaforlaşmasını müəyyənləşdirmək üçün, ilk növbədə feilin funksiyasını xarakterizə edən konstruksiyanı müəyyənləşdirmək, həmin feilin işləndiyi cümlənin quruluşuna, feilin işləndiyi sözə diqqət etmək lazımdır. Feilin metaforlaşması zamanı həmin feilin canlı, cansız, konkret, mücərrəd isimlərlə işlənməsi əsas rol oynayır. Metaforanın yaranmasında çoxmənalılıqla yanaşı, təfəkkür, obyektiv gerçəkliklərin dərk olunması, əşya və hadisələr arasındakı oxşarlıq əlaqələrinin olması vacib şərtlərdəndir. Dilin lüğət tərkibi təşkil edən sözlərin müxtəlif mənalar ifadə etməsi, həmin dil istifadəçilərinin məişət həyatı, inkişaf tarixi, həyat şəraiti, elmi və mədəni yaradıcılıqları ilə bağlıdır.

Bir çox feillər cümlədə əlaqəyə girdiyi sözlərdən asılı olaraq metaforik mənə ifadə edirlər.

La lune rêve .

Les champs dormaient (Perrin, 1996, p. 22).

Un robinet mal vissé pleurait goutte à goutte, sur la vaisselle empilée dans la cuvette de l'évier (H. Troyat) (Djabbarov, 2015, p. 102).

Feillərin metaforlaşması nəticəsində yaranan atalar sözləri.

Le cœur ne vieillit pas – Könül qocalmaz (Sadıkhova, 2021, p. 41).

Mon Dieu que tu es noir! disait la pie au corbeau (Sadıkhova, 2021, p. 27).

Konkret varlıqlarla işlənən feili metaforalar

Emprunter və prêter feillərinin cümlədə əlaqəyə girdiyi sözdən asılı olaraq ifadə etdiyi mənələrə diqqət yetirək.

Je voudrais emprunter ce livre (The Robert Micro, 1993, p. 437). Mən bu kitabı götürmək istəyirdim.

Bu nümunədə *emprunter* feili ilkin mənasında işlənmişdir.

Elle emprunta le chemin de la vallée (Schmitt 2, 2021, p. 68). O dərəyə gedən yol ilə getdi (yolu əlinə aldı). *Emprunter* – borc almaq, borc götürmək, müvəqqəti götürmək (pul, əşya, kitab və s.) mənələrində işlənir. Lakin qeyd olunan nümunədə bu mənələrdən uzaqlaşaraq yeni mənə kəsb edir.

Paul emprunte mille francs à Jean. Pol Jana min frank borc verir.

Paul a emprunté une route secondaire (Balibar, Conenna, 2002, p. 79). Paul ikinci küçə ilə getdi (küçəni əlinə aldı).

Il ne prête pas ses livres (The Robert Micro, 1993, p. 1010). O, kitablarını vermir. Bu nümunədə “prêter” feili ilkin mənasında işlənib.

Personne ne prêtait attention à ses mots (Schmitt, 2011, p. 9). Heç kəs onun sözlərinə diqqət yetirmirdi. Göründüyü kimi bu nümunədə «prêter» əlaqəyə girdiyi isimlə birlikdə məcazi mənə ifadə edir.

Prêter – borc vermək, Prêter attention – diqqət vermək, diqqət yetirmək

Feili metaforaların əsas xüsusiyyətlərindən biri insanlara məxsus hərəkətlərin cansız varlıqlar üzərinə köçürülməsidir. Bu cür metaforalar həm danışiq dilində, həm də bədii ədəbiyyatda daha çox istifadə olunur və əsərə obrazlıq, ekspressivlik verir. Cansız varlıqların canlı təsvirinin yaradılmasının tarixi daha qədimdir. Hələ ibtidai icma quruluşunda insanlar ətrafda baş verən təbiət hadisələri qarşısında aciz qalmış, bu hadisələri tam dərk edə bilmədikləri üçün onların canlı təsvirini yaratmışdılar.

Le soleil baissa (Schmitt 2, 2021, p. 29). Günəş battı. Baisser - əyilmək.

Nos estomacs criaient famine puis rejetaient les maigres aliments absorbés (Schmitt, 2021). Mədəmiz aclıqdan qışqırdı sonra da udulmuş yağsız qidaları rədd etdi.

Coğrafi adlarla işlənən feili metaforalar

Çay, göl, dəniz, dağ və adların insana məxsus hərəkət bildirən feillərlə işlənərək canlı təsvir bədii ədəbiyyatda geniş yayılmışdır.

Les rivières cherchent la mer (Schmitt 2, 2021, p. 97). Çaylar dənizi axtarır.

Les eaux mangeaient lentement les terres (Schmitt 1, 2021, p. 51). Sular yavaş-yavaş torpağı yeyirdi.

Mücərrəd isimlərlə işlənən feili metaforalar

Dans ces moments – là , l'idée revint, l'idée qui a illuminé sa nuit (Schmitt 1, 2021, p. 32). Elə bu anlarda onun gecəsini aydınlatan fikir gəldi.

Parfois, leurs regards se rencontrent (Schmitt 1, 2021, p. 33). Bəzən onların baxışları qarşılaşır.

Aucune pensée ne me traversait la tête (Schmitt1, 2021, p. 55). Ağlımdan heçbir fikir keçmirdi.

Le danger se rapprochait (Schmitt 1, 2021, p. 422). Təhlükə yaxınlaşırdı.

Təbiət hadisələri ilə işlənən feili metaforalar

Le vent atise les flammes (Scmitt 1, 2021, p. 35). Külək allovları yelləyir.

Une pluie qui déployait les couleurs de l'arc- en – ciel à venir (Schmitt 1, 2021, p. 41)

Le vent s'était levé (Schmitt 1, 2021, p. 492). Külək qalxdı.

Dini əsatir adlarının, allah, ruh, cin və s canlı təsvirindən də bədii ədəbiyyatda geniş istifadə olunur.

Les Dieux et les Esprits ne partagent pas ton avis. Ils jugent que je les ai offensés. Depuis des années, ils me puissent en m'empêchant de fonder une famille (Schmitt, 2021). Tanrılar və ruhlar sənin fikrini bölüşmür. Onlar mühakimə edirlər ki, mən onları incitmişəm. Illərdir ki, ailə qurmağıma mane olaraq məni cəzalandırır.

Göründüyü kimi insana xas olan xüsusiyyətlər mücərrəd varlıqlar üzərinə köçürülərək onların canlı təsviri yaradılmışdır. Bu cür təsvirlərin tarixi daha qədimdir. Mifologiyada onlara daha tez – tez rast gəlinir.

Nəticə

Feillərin metaforlaşması onların ilkin mənələrindən qismən uzaqlaşaraq məcazi mənə kəsb etməsidir. Metaforik feilin hansı sözlə işlənməsinə diqqət yetirməklə onun ifadə etdiyi mənanı başa düşmək mümkündür. Fransız dilində feilin metaforlaşması daha geniş yayılmışdır. Yuxarıda qeyd olunan nümunələrdən də aydın olur ki, feili metaforaların mühüm xüsusiyyətlərindən biri canlı varlıqlara məxsus əlamətlərin cansızlar üzərinə, maddi anlayışlara xas olan əlamətin abstrakt məhfumlar üzərinə köçürülməsidir. Bu cür feili metaforalar yazıçıya, şairə fikirlərini oxucuya daha təsirli, obrazlı çatdırmağa imkan verir. Fransız dilindən gətirilmiş nümunələr əsasında feili metaforaların müasir fransız ədəbiyyatında geniş şəkildə istifadəsinə diqqət yetirilmişdir.

Eyni zamanda feili metaforalardan canlı danışiq dilində, bədii və mətbuat üslubunda da istifadə olunur.

Ədəbiyyat

1. Balibar, A., & Conenna, M. M. (2002). "New approaches to metaphor" LAROUSSE.
2. The Robert Micro. (1993).
3. Perrin, L. (1996). Irony made a trope. Paris.
4. Sadikhova, G. (2021). Dictionary of equivalent proverbs. French, Azerbaijani, Russian. Baku.
5. Schmitt, E. E. (2011). The woman in the mirror. Albin Michel.
6. Schmitt, E. E. (2021). Lost Paradises. Albin Michel.
7. Schmitt, E. E. (2021). The Gate of Heaven. Albin Michel.
8. Djabbarov, R. (2015). French stylistics. Baku.

Daxil oldu: 15.08.2024

Baxışa göndərildi: 04.09.2024

Təsdiq edildi: 10.10.2024

Çap olundu: 30.10.2024